

*Doctoral Research
Докторантски изследвания*

ФОРМИРАНЕ НА КОМУНИКАТИВНОРЕЧЕВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ ЧРЕЗ ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА – ПОЛЕ НА (НЕ)СЪГЛАСУВАНOST МЕЖДУ РОДИТЕЛИ И УЧИТЕЛИ

Люба Димитрова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Статията се фокусира върху съпоставката на данни, получени от родители и учители. Подобряването на комуникацията, единомислието, осигуряването на непрекъснатост на процеса на обучение – преминаване от обучение в самообучение, биха послужили като основа за разработване на актуални дидактически технологии и практически насочени методи за постигане на заложените в учебните програми цели и очакваните резултати в съгласие с държавните образователни изисквания. Направените наблюдения и първоначални изводи насочват към необходимостта от провеждане на консултации и усилена съвместна работа за оптимизиране на комуникацията между родители и учители. Наложително е мотивирането на родителите и повишаването на степента на ангажираност, ясното разпределяне на задълженията между институция и семейство, проглеждането за последиците от (не)съгласуваността между тези два фактора на образование, възпитание и цялостно изграждане на личността.

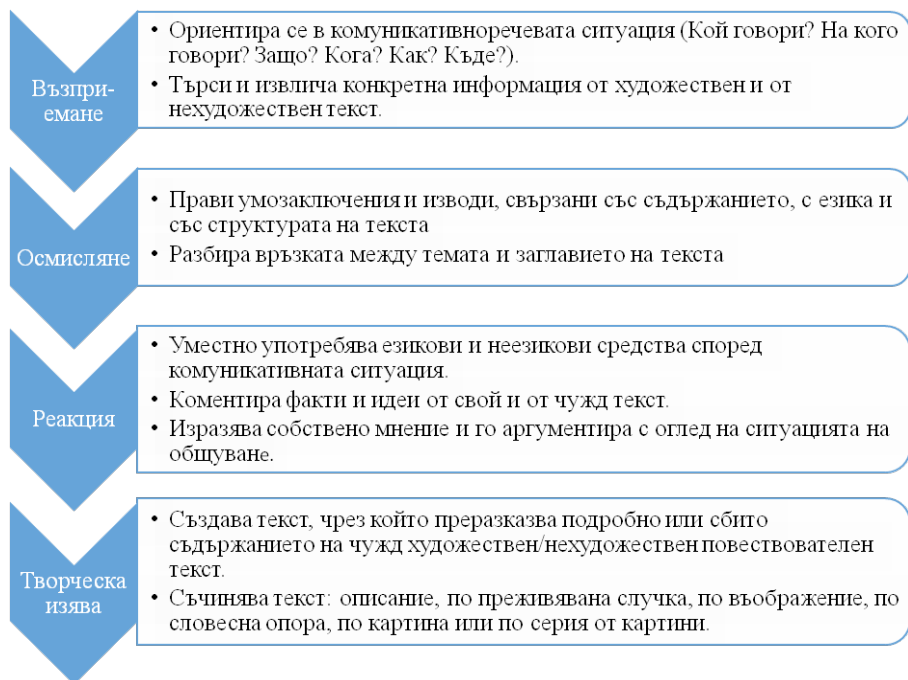
Ключови думи: начално училище; комуникация между учител и родител; комуникативни и езикови компетенции

Изследването е проведено под научното ръководство на проф. д.п.н. Нели Иванова през месец април 2018 г. и включва 204 начални учители и 206 родители на деца в начална училищна възраст. Сред тях 96 са родителите на момиче, 86 са родителите на момче, а 24 са родители на деца и от двата пола, обучаващи се в начален етап. 124 са анкетираните жени, 82-ма са мъжете, отговорили на въпросите.

Анкетираните са от 42 населени места с различен брой жители – градовете: Благоевград, Велико Търново, Враца, Годеч, Горна Оряховица, Доспад, Дунавци, Павликени, Пазарджик, Пордим, Свищов, София, Стралджа, Ямбол и др.; от селата: Беслен, Беласица, Генерал Мариново, Иново, Майор Узуново, Раброво, Ряховците и др.

Инструментът за събиране на информация е нестандартизирана анкета. За родителите тя е с 12 въпроса, като 1 от тях е с отворен отговор и 11 въпроса са с избираеми възможни отговори. Анкетата сред учителите включва 14 въпроса, като 1 от тях е с отворен отговор, а 13 въпроса са с избираеми възможни отговори.

Настоящата статия се фокусира върху тези въпроси от анкетите, при които съпоставката на данни показва различните погледи – на родителя и на професионалиста, към един и същи проблем. Пресечните точки на мненията изграждат неравния релеф, по който се движи детето ученик. Противоположните позиции не могат да бъдат използвани като основа за създаване на нови методи, ползотворни ситуации и благоприятни условия за формиране на умения. Допирните точки обаче: подобряването на комуникацията, обмяната на информация, единомислието, демонстрирането на положителни примери, осигуряването на непрекъснатост на процеса на обучение – преминаване от обучение към самообучение, биха послужили като източник и модел за разработване на актуални дидактически технологии и практически насочени методи за постигане на заложените в учебните програми цели и очакваните резултати в съгласие с държавните образователни изисквания.

Фигура 1. Етапи в процеса на четене и зависимостта им от комуникативноречевите компетентности

Формирането на комуникативноречевите компетентности е една от целите на обучението по БЕЛ и резултат от целенасочен, дългосрочен и специфичен труд на професионалист. Също така е продукт на всекидневното, директно, активно и често напълно неосъзнато влияние на родителите, близките и семейната среда. Поради спецификата ѝ – да бъде едновременно учебен предмет и изкуство, част от задължителната учебна програма и средство за личностно израстване и забавление в свободното време, литературата за деца е полето, на което се осъществява задочната среща между родител и преподавател.

Общуването на детето с литературната творба, мотивирано и подкрепено от семейството, би могло да се превърне в естествено продължение на дейностите, проведени в училищна среда, да се задържи интересът, да се затвърдят навици и формират умения.

Проучването на мнението на родителите за степента на формираност на комуникативноречевите компетентности на техните деца под формата на въпроси за читателските им затруднения и нужди е възможно и заради непосредствената връзка между тези компетентности и способността за пълноценно четене. Фигура 1 показва различните етапи в процеса на четене и зависимостта им от комуникативноречевите компетентности.

Самостоятелността в избора на адекватно четиво от страна на учениците е една от целите на работата на началния учител. В този период се създават и основите на естетическите разбирания на детето, поставя се началото на формирането на критичен поглед към четивото, насочва се на емпирично ниво към качествената разлика между класически, ценностно утвърдени, еталонни за националната ни литература автори и произведения и такива с преходен характер. Фигура 2 представя данни за факторите, които влияят най-силно при избора на четиво.

Фактори	Брой учители	%	Брой родители	%
Препоръчителен списък	73	36	81	39
Съученици и връстници	43	21	50	24
Мнение на родителите	33	16	19	9
Графично оформление	28	14	32	16
Достъпно съдържание	16	8	8	4
Реклама	6	3	15	7
Наличие и достъпност	3	1	1	0
Други	0	0	0	0
Без отговор	2	1	0	0

Фигура 2. Кои фактори влияят най-силно при избора на четиво от учениците

Стойностите са очаквани, като се имат предвид традициите в предоставянето на списъци с препоръчителна литература, обхващащи поколения ученици. Авторитетът на учителя е водещ, но и преподавателите и родителите са убедени в силата на въздействието на връстниците. Учителите смятат влиянието на семейството за значително по-голямо от това, което самите родители признават. Това вероятно е проекция на желанието им и необходимостта да бъдат подпомогнати в работата си от родителите. Графичното оформление има по-голяма тежест при избора на четиво от съдържанието му – потвърдено в по-голям процент от родителите. Особено голяма е разликата в мнението на родители и учители в пункт „Реклама“, вероятно защото родителите имат по-точни наблюдения и информация.

Същевременно особено се насърчава самостоятелната изява на малките ученици – споделянето на мнение относно прочетеното. Използват се дидактически технологии, като писане на препоръка или отзив за самостоятелно прочетено художествено произведение.

Въпреки че цялата самостоятелност при избора на четиво и насърчават личните изяви на учениците, само 26 от респондентите (13%) разговарят с тях и родителите им, преди да актуализират препоръчителния списък с литература (фигура 3). Мнозинството от преподавателите – 187 (87%), не приемат мнението на родителите по този въпрос за важно. Те разчитат на собствения си опит, информация от издателствата, проучват различни източници на информация или се консултират с колеги. Фигура 3 ни посочва тези резултати.

Фигура 3. Отговор на учителите за методите за създаване на препоръчителния списък с литература

Ученическото мнение не може да бъде водещо при съставянето на списъка с препоръчителна литература, но проучването му може да бъде използвано като метод за мотивиране на учениците, да се направи приемането на списъка по-лесно, следването му – по-желано. Без да се накърнява авторитетът на учителя и да се поставя под съмнение стойността на крайния резултат, може да бъде насърчено търсенето на мнението на малкия ученик преди избора на препоръчителна литература.

Същевременно при директно запитване анкетираните декларираят, че отдават огромно значение на сътрудничеството с близките на ученика (фигура 4), като посочват конкретни стъпки за създаването на семейна среда близка до училищната по отношение на насърчаването на учениците към активно четене и осмисляне на възприетото.

Отговори	Брой учители	%	Брой родители	%
Родителите да отделят време за четене	59	29	50	24
Свободен достъп до повече книги	28	14	37	18
Деца да получават книга като подарък и поощрение	44	22	39	19
Деца да обсъждат с родителите си прочетеното	58	28	54	26
Учениците да си водят читателски дневник	14	7	20	10
Други	0	0	0	0
Без отговор	1	0	6	3

Фигура 4. Отговори на въпроса „Какво е необходимо да се направи в семейството, за да се мотивират учениците да четат самостоятелно художествена литература, произведения на фолклора и научнопопулярни текстове?“

Фигура 4 илюстрира мнението на началните учители за важността на родителското влияние върху качеството на образование. Преподавателите са убедени, че не е необходимо учениците да бъдат натоварвани с повече или по-различни задължения и дейности от обичайните и посочват само попълването на читателския дневник като метод за насърчаване на четенето, свързан само или най-вече с детето.

Прави впечатление, че по тази точка мнението им се различава от това на родителите, които в по-голяма степен разчитат на попълването на читателски дневник. Една от възможните причини за това е традиционното използване на този метод за проверка на читателските навици и активност и спомените, които той извиква в съзнанието на родителите. Друга причина е все по-чес-

то срещащото се сред родителите разбиране, че обучението е задължение на учителите и те нямат ангажимент към него.

Професионалистите, от своя страна, смятат, че ролята на родителите трябва да е далеч по-голяма и лична от предоставянето на техническа помощ – достъп до текстовете, наличието им в дома. Семейството според началния учител трябва да е среда за споделяне и интерпретиране на текстове и резултатите от анкетата недвусмислено изискват проучване и създаване на инструменти за укрепването на подобна среда.

Фигура 5 представя резултатите от допитването по въпроса „Какво е необходимо да се направи в училище, за да се мотивират учениците да четат произведения на художествената литература, фолклора и достъпни научнопопулярни текстове?“.

Отговори	Брой учители	%	Брой родители	%
Драматизации, ролеви игри и представления	52	25	46	22
Размяна на книги	46	23	32	16
Празници, фестивали, състезания и др.	44	22	47	23
Срещи и дискусии с автори	32	16	38	18
Повече игрови методи	19	9	27	13
Организиране на тематични и авторски изложби	8	4	9	4
Други	1	0	0	0
Без отговор	2	1	7	3

Фигура 5. Отговори на въпроса „Какво е необходимо да се направи в семейството, за да се мотивират учениците да четат самостоятелно художествена литература, произведения на фолклора и научнопопулярни текстове?“

Част от предложенията се приемат еднакво позитивно и от двете проучвани групи – организиране на тематични и авторски изложби; провеждане на празници, фестивали, състезания; срещи и дискусии с автори.

Разбираема е известната резервираност, която родителите проявяват, към идеята за размяна на книги – тя е резултат от все по-голямата дезинтегрираност на обществото, слабата комуникация между родители на съученици, социални и икономически причини, психологически особености на съвременната личност.

Впечатление прави подкрепата, изразена от страна на родителите, на реализирането на игрови методи в училище. Тази подкрепа можем да тълкуваме

като показател за напълно променения облик на училището, за съвременния му образ в обществото.

В тази насока можем да тълкуваме и сведенията, представени на фигура 6, в отговор на въпрос към родителите „Към кого се обръща за помощ детето Ви, когато среща затруднения при самостоятелното четене на художествена литература?“.

	родители	%
Към мен / друг родител	72	35
Към друг възрастен роднина	7	3
Към учител	65	32
Към библиотекар / друг специалист в областта	0	0
Справя се самò, като ползва различни източници на информация	44	21
Не търси помощ	18	9

Фигура 6. Отговори на родители на въпроса „Към кого се обръща за помощ детето Ви, когато среща затруднения при самостоятелното четене на художествена литература?“

Ясно се забелязва фактът, че ученикът разчита в почти еднаква степен на своя родител и учител. Мнението на членовете на семейството е в полза на водещата роля, която имат.

Силно обезпокоително е впечатлението, създадено у родителя, за липсата на подкрепа и полза от специалисти в библиотечното дело.

Не е изненадващ фактът, че всеки пети родител смята, че детето му се справя със затрудненията си самò, като ползва информация от книги, медии, интернет. Като се сумира този брой – 44 (21%), с броя на отговорилите, че децата им не търсят помощ – 18 (9%), установяваме, че всеки трети родител не се ангажира с проблемите на детето си в тази област.

Липсата на контрол за степента на изпълнение на задачите, за преодоляването на дефицитите, за нивото на формираност на уменията може да се окаже не толкова изграждане на самостоятелност, колкото допускане на фатална грешка – предоверяване към детето, надценяване на възможностите на училището, силно negliжиране на потенциала на малките деца, спешна необходимост от преценяване и разместване на родителските приоритети.

Направените наблюдения и първоначални изводи насочват към необходимостта от провеждане на консултации и усилен съвместна работа за оптимизиране на комуникацията между родители и учители. При невъзможност за постигане на единна позиция е наложително мотивирането на родителите

и повишаването на степента на ангажираност, ясното разпределяне на задълженията между институция и семейство, проглеждането за последиците от (не)съгласуваността между тези два фактора на образование, възпитание и цялостно изграждане на личността.

COMMUNICATIVE AND LINGUISTIC COMPETENCES DEVELOPMENT THROUGH READING LITERATURE FOR CHILDREN – FIELD OF (IN)COORDINATION BETWEEN PARENTS AND TEACHERS

Abstract. The article focuses on the comparison of data received by parents and teachers independently. The improvement of communication, solidarity and continuity of the process – education and self-training could be used as a source for the development of new teaching methodologies. The observations made and initial conclusions point to the need for consultation and intensive joint work to optimize parent-teacher communication. It is imperative to motivate parents and increase the degree of engagement, the clear allocation of responsibilities between the institution and the family, looking at the consequences of (not) the coherence between these two factors of education, education and overall personality.

Keywords: primary school; teacher – parent communication; communicative and linguistic competences

✉ **Ms. Lyuba Dimitrova, PhD student**

Faculty of Education

University of Sofia

Sofia, Bulgaria

E-mail: l.v.Dimitrova@abv.bg